

Терела Галина Василівна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри правознавства,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»,
Україна, м. Полтава
e-mail: terela0107@gmail.com
ORCID 0000-0001-5102-7068

doi: 10.21564/2414–990x.139.115353
УДК 331.105.44:349.2(477)

ЗАЛУЧЕННЯ ПРОФСПІЛОК ДО ЗДІЙСНЕННЯ НАГЛЯДУ І КОНТРОЛЮ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ В УКРАЇНІ У 1917–1921 РОКАХ

На основі аналізу постанов, інструкцій, обіжників Народного комісаріату праці УСРР, документів місцевих відділів праці, як загальновідомих, так і вперше виявлених у архівних фондах, визначено організаційно-правові форми та порядок залучення профспілок до здійснення нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю у період установа радянської влади в Україні.

Ключові слова: нагляд; контроль; законодавство про працю; профспілка; фабрично-заводський комітет; місцевий комітет службовців; інспекція праці.

Терела Г. В., кандидат історических наук, доцент, доцент кафедри правоведення, ВУЗ Укоопсоюзу «Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна, г. Полтава.
e-mail: terela0107@gmail.com ; ORCID 0000-0001-5102-7068

Привлечение профсоюзов к осуществлению надзора и контроля за соблюдением законодательства о труде в Украине в 1917–1921 годах

В результате анализа постановлений, инструкций, циркуляров Народного комиссариата труда УССР, документов местных отделов труда как общеизвестных, так и впервые обнаруженных в архивных фондах, определены организационно-правовые формы и порядок привлечения профсоюзов к осуществлению надзора и контроля за соблюдением законодательства о труде в период установления советской власти в Украине.

Ключевые слова: надзор; контроль; законодательство о труде; профсоюз; фабрично-заводской комитет; местный комитет служащих; инспекция труда.

Вступ. У сучасних перехідних умовах до ринкових відносин, ускладнених фінансово-економічною кризою, актуальності набуває удосконалення механізму захисту прав найманих працівників. Це зумовлює необхідність створення оптимальної моделі органів нагляду і контролю за додержанням законодавства про

працю з урахуванням міжнародних стандартів та історичного національного досвіду. З огляду на активний процес розбудови громадянського суспільства в Україні, видається за необхідне врахувати важливість громадського, у тому числі профспілкового контролю, у забезпеченні належного рівня захисту трудових прав. Громадському контролю притаманний навіть ширший арсенал можливих форм контрольної діяльності порівняно із державним. Така позиція ґрунтується на принципі «дозволено все, що не заборонено законом», який використовується у діяльності громадських формувань, у тому числі профспілок та їх об'єднань. Водночас добре відомим є індиферентне ставлення населення до профспілок, що спричинене історією їх одержавлення за радянських часів. Відродити авторитет професійних спілок видається можливим, з одного боку, за допомогою популяризації кращого зарубіжного досвіду, а з іншого – вивчаючи тоталітарне минуле та аналізуючи політику більшовицької влади, яка спотворила зміст захисної функції профспілок, однією з організаційно-правових форм якої є здійснення контролю за додержанням законодавства про працю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Форми участі профспілок у регулюванні трудових відносин у різні історичні проміжки часу досліджували історики Б. І. Андрусин (B.I. Andrusyshyn), О. П. Реєнт (O.P. Reient), О. М. Мовчан (O.M. Movchan), В. М. Докашенко (V.M. Dokashenko), радянські науковці І. С. Войтинський (I.S. Voitynskyi), В. М. Догадов (V.M. Dohadov), В. Ф. Сафонова (V.F. Safonova), П. Д. Камінська (P.D. Kaminska), А. Є. Пашерстник (A.Ye. Pasherstnyk), сучасні вчені-трудовики В. І. Щербина (V.I. Shcherbyna), О. І. Процевський (O.I. Protsevskyi), В. В. Жернаков (V.V. Zhernakov), О. І. Лисяк (O.I. Lysiak), Ф. А. Цесарський (F.A. Tsesarskyi), А. М. Лушников (A.M. Lushnykov), М. В. Лушникова (M.V. Lushnykova) та ін. Разом із тим історико-правові аспекти, пов'язані зі з'ясуванням ролі профспілок у здійсненні нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю, продовжують залишатися висвітленими недостатньо.

Метою статті є визначення організаційно-правових форм залучення профспілок до здійснення нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю у період установа радянської влади в Україні.

Виклад основного матеріалу. Створення профспілок в Україні активізувалося після подій Лютневої революції 1917 р. Так, за даними статистичного підвідділу відділу праці Полтавської губернії, майже всі спілки міста Полтави виникли весною 1917 р.: Спілка громадського харчування – влітку, Спілка робітників хімічної промисловості – восени 1917 р. Нелегально до 1917 р. існували Спілки з обробітку шкіри. Спілки фельдшерів, перевізників, фармацевтів існували до Лютневої революції як товариства взаємодопомоги і лише пізніше були перетворені у профспілки [1, арк. 49].

Поштовх створенню фабрично-заводських комітетів (далі – фабзавкоми) також надали події Лютневої революції. Разом із примірними камерами як нові для Росії органи вони були закріплені угодою між Петроградською радою робітничих депутатів і товариством фабрикантів і заводчиків (березень 1917 р.),

санкціонованою Тимчасовим урядом [2, с. 61]. Являючи собою найбільш масові виборні органи робітників на промислових підприємствах та об'єднуючи робітників незалежно від профспілкової або професійної належності, фабзавкоми виникали явочним порядком, тобто без попередньої згоди, погодження, дозволу; самовільно [3, с. 622]. Самостійно визначаючи сферу своєї діяльності, вони займалися найрізноманітнішими питаннями, у тому числі й охороною праці робітників [4, с. 86].

У січні 1918 р. 1-й Всеросійський з'їзд профспілок ухвалив рішення про злиття спілок і фабзавкомів та про перетворення останніх на низові ланки виробничих профспілок на підприємствах [5]. Про те, що профспілки покладали на фабзавкоми великі сподівання у «...веденні економічної боротьби пролетаріату і плідної участі їх у справі контролю та регулювання державно-господарського життя країни» засвідчила резолюція 3-ї Всеросійської конференції профспілок (червень 1917 р.) У ній, зокрема, підкреслювалося: «...фабрично-заводські комітети є первинною інстанцією контролю як за додержанням законів з охорони праці, так і щодо дотримання укладених спілками колективних договорів» [6, арк. 12].

Згідно з Положенням про фабрично-заводські комітети до їх завдань у галузі охорони праці належали: нагляд за виконанням правил санітарно-гігієнічного стану підприємств і забезпечення безпеки праці; розробка правил і постанов у сфері праці для їх прийняття відповідними державними органами; сприяння діяльності інспекцій праці [7, с. 4]. Статут фабрично-заводських робітничих комітетів міста Одеси (1917 р.) до функцій і завдань робітничо-технічної секції відносив наступні: «суворо стежити, щоб не був порушений 8-годинний робочий день, не допускаючи ніяких надурочних робіт»; «...у межах, визначених професійними спілками», охороняти на підприємствах працю жінок і дітей [8, арк. 154]. На сприяння фабзавкомів розраховували радянські державні діячі і у справі ознайомлення робітників із законодавчими актами у сфері праці та їх роз'яснення. Так, народний комісар державного контролю УСРР М. О. Скрипник, зазначаючи «нервування» робітників з приводу «екстрених розпоряджень з центру», які змінювали характер їх роботи, у розісланому на місця циркулярі давав вказівку: «Слід інструктувати районні інспекції в тому напрямку, щоб вони стежили, щоб робітники були в таких випадках детально поінформовані через фабзавкоми» [9, арк. 105].

Окрім фабрично-заводських комітетів на місцях діяли також комітети службовців, Положення про які було прийнято Президією Всеросійської центральної спілки профспілок (далі – ВЦРПС) 15 квітня 1919 р. та 20 червня 1919 р. затверджено Народним комісаріатом праці (далі – НКП) УСРР [10, арк. 172–173]. Місцевий комітет службовців визначався як первинний осередок ВЦРПС, обирався загальними зборами робітників і службовців строком на 6 місяців. До його завдань, з одного боку, належало вести спостереження за точним виконанням усіх постанов НКП, спрямованих на захист і охорону праці, та за виконанням тарифних договорів і правил внутрішнього розпорядку.

А з іншого боку – спостерігати за виконанням усіх визначених НКП і профспілкою заходів щодо підвищення продуктивності праці, притягувати до товариського суду працівників і службовців, які порушували трудову дисципліну. Визначені Положенням завдання засвідчили, що по суті комітети службовців та профспілки повинні були захищати не лише інтереси працівників, але й роботодавців, що, враховуючи націоналізацію радянською владою підприємств, заклало основи одержавлення професійних спілок. Участь профспілок в управлінні виробництвом набувала всеохоплюючого характеру.

Показово, що у резолюції 1-ої Всеукраїнської конференції профспілок, (Київ, 21–26 травня 1918 р.), прийнятій за доповіддю Балабанова¹ «Робітниче законодавство», зазначалося: «...більшовицький режим загалом і зокрема перехід професійних спілок на становище органів держави, рівносильний скасуванню спілок, привели до того, що майже жоден закон з охорони праці, виданих за час революції, не закріплений і не проведений в життя» [12, арк. 184]. У резолюції також слушно констатувалося: «Максималістські прагнення, що переважили в робітничому класі в ході революції, знецінили в очах робітників законодавчу охорону праці, перед якою усі переваги отримала фікція декретного здійснення соціалізму» [12, арк. 184].

У період воєнного комунізму правове становище профспілок визначалося тією особливою роллю, яку вони покликані були відігравати в політичній системі створюваної моделі соціалістичного суспільства [2, с. 136]. Символічно, про що неодноразово йшлося у літературі, що розділ І КЗпП РСФРР 1918 р., який поширював свою дію і на територію Радянської України, називався «Про трудову повинність», а останній – XI розділ – «Про охорону праці» [13, с. 106]. Тим самим було наглядно продемонстровано особливості соціальної політики радянської держави у період воєнного комунізму. Першочерговим завданням убачалося застосування трудової повинності. Водночас проголошувалась необхідність забезпечення охорони праці, надання профспілкам особливих прав та повноважень у сфері правового регулювання праці.

Положенням НКП УСРР «Про постійні комісії з охорони праці при виробничих спілках» від 16 червня 1919 р. відповідні комісії створювалися: при усіх фабзавкомках підприємств з чисельністю не менше 100 працюючих, при виробничих профспілках, при міських і губернських радах профспілок та при українському центрі профспілок [14, арк. 19]. Одним із завдань комісій було визначено сприяння поточній роботі інспекцій праці і «...контроль за виконанням усіх постанов органів нагляду» [14, арк. 19 зв.].

Деталізувала функції та порядок роботи комісій відповідна «Інструкція комісіям з охорони праці при профспілках, підприємствах і установах», розроблена НКП УСРР за погодженням з Південним бюро ВЦРПС. Так, до завдань комісій у сфері нагляду за додержанням законодавства про працю належали

¹ Імовірно Михайло Соломонович Балабанов – у 1917–1918 рр. гласний Київської міської думи, член Київського і Всеукраїнського комітетів РСДРП (меншовиків), член Української Центральної ради та Малої ради, член редколегії газети «Знамя труда» [11].

наступні: 1) нагляд за виконанням підприємствами усіх декретів з охорони праці, зокрема, дотримання норм робочого часу, застосування надурочних робіт, заборона залучення жінок і неповнолітніх до нічних робіт та робіт зі шкідливими умовами праці; 2) нагляд за тим, щоб на підприємстві на видному місці розміщувалися КЗпП, постанови про охорону праці інспектора; 3) нагляд за тим, щоб на підприємствах були книги реєстрації нещасних випадків, а також записи щодо роботи малолітніх, фіксації захворювань та відпусток; 4) сприяння органам інспекції праці під час обстеження ними підприємств, регулярне повідомлення інспекторів про санітарно-технічний стан підприємств, дотримання умов праці та дотримання декретів про охорону праці; 5) виклик на підприємство у термінових випадках інспектора праці; 6) підготовка матеріалів щодо охорони та умов праці для надання відділам охорони праці; 7) розслідування разом із інспекцією праці нещасних випадків; застосування термінових заходів включно до зупинки машин у випадках безпосередньої загрози життю і здоров'ю працівників із негайним повідомленням про це інспектора праці чи секцію охорони праці [15, арк. 7].

Управління з охорони праці Полтавського губернського відділу праці доводило до відома місцеве населення, що з 28 лютого 1921 р. обстеження умов праці на підприємствах та в установах буде проводитися інспекторами праці лише за заявами комісій з охорони праці, завкомів і спілок [16, арк. 20]. Маючи досить значні повноваження, комісії при профспілках, проте, не мали права притягувати до відповідальності винних у порушенні законодавства про охорону праці. Це було суто в компетенції Інспекції праці. Водночас комісії могли складати протоколи про правопорушення і направляти їх до органів НКП – підвідділів охорони праці (до складу яких входили інспекції праці) відділів праці при виконавчих комітетах міських і сільських рад робітничих, селянських і червоно-армійських депутатів [17, с. 3].

Профспілки широко залучалися до формування складу інспекцій праці – державних органів НКП, створених з метою охорони життя, здоров'я і праці осіб, зайнятих усякою господарською діяльністю [18]. Інспектори (та інспектриси) обиралися радами профспілок, а за відсутності таких органів – конференцією представників профспілкових організацій. Для здійснення нагляду за застосуванням і дотриманням законів, правил, обов'язкових постанов, інструкцій з охорони праці інспектори були зобов'язані: 1) брати активну участь у діяльності профспілок, лікарняних кас, фабрично-заводських комітетів з метою з'ясування умов праці як на окремих підприємствах, так і цілих галузях промисловості; 2) залучати до роботи з нагляду представників фабзавкомів [19]. При цьому інспектори праці могли бути відкликані місцевими радами (бюро) профспілок, про що роз'яснював циркуляр НКП РСФРР від 18 лютого 1920 р. № 59. Правом усунення інспекторів від посади наділялися також виконкоми місцевих рад або відділи праці, вносячи відповідне подання до місцевих об'єднань профспілок. У разі виникнення розбіжностей питання передавалося для остаточного вирішення НКП за погодженням із ВЦРПС [20, арк. 18].

Так звана «позадільнична інспекція», запроваджена Положенням НКП УСРР 1919 р. для охорони праці робітників транспортної, будівельної, землеробної галузей, торговельних, конторських, поштово-телеграфних службовців, домашньої прислуги, кустарів, ремісників і працюючих вдома, складалася із інспекторів, яких також мали обирати місцеві профспілки або конференції робітничих організацій із кандидатів, що висувалися профспілками галузей, які підпадали під спеціальний нагляд. Санітарні інспектори, так само, як і робітничі (правові), обиралися місцевими радами профспілок і затверджувалися НКП [21].

Профспілки також висували на посади контролерів Народного комітету державного контролю, що здійснювали в період воєнного комунізму перевірки дотримання порядку найму робітників і службовців через підвідділи обліку і розподілу робочої сили, врегульованого постановою Ради робітничо-селянської оборони «Про спосіб реєстрації і використання робітників закритих підприємств» від 27 квітня 1920 р. [22].

Причетними профспілки були і до процесу формування місцевих відділів праці при виконавчих комітетах робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, висувуючи на посади їх завідувачів. Окрім того, профспілкові виборні представники входили до складу колегії при губернських та повітових відділах праці. На колегію виносилися питання, що потребували взаємопогоджених рішень. Так, Одеський відділ праці і соціального забезпечення повідомляв (1920 р.) про колегіальний розгляд питання щодо ухилення від виконання приписів інспектора праці та прийняття рішення щодо притягнення керівників як приватних, так і радянських підприємств до відповідальності [17, с. 3].

Утім, на практиці залучення профспілок до діяльності контрольно-наглядових органів відбувалося не так активно, як декретувалося, і часто замінювалося партійним представництвом. Зокрема, інструктор відділу охорони праці Уповноваженого Народного комісаріату праці і соціального забезпечення РСФРР при РНК УСРР І. Полтавченко після робочої поїздки до Катеринослава у червні 1920 р. доповідав про те, що три інспектори праці були висунуті не конференцією робітників чи профрадою, як це передбачено Декретом, а були «...делеговані партією, працювали не за визначеним планом, а обстеження проводились спорадично за викликом, за вказівкою». Водночас «...контакту з професійними спілками не існувало, комісії з охорони праці... не були створені...», тому, на думку І. Полтавченка, «...діяльність підвідділу виявилась відірваною від робітничих мас» [23, арк. 1].

Оскільки більшовицька партія покладала великі сподівання на підтримку профспілок у вирішенні робітничого питання, систематично здійснювалися заходи щодо оптимального їх залучення до співпраці як у правовому аспекті, так і в організаційному та матеріальному. Так, з метою «...здійснити тісне співробітництво органів радянської влади з професійними об'єднаннями...» 12 лютого 1921 р. на рівні ВУЦВК була прийнята постанова про відведення приміщень для так званих «палаців праці», у яких повинні були розміщуватися губернські

та повітові ради профспілок. Це питання вважалося настільки важливим, що у постанові (§ 3) підкреслювалося про неможливість зайняття таких приміщень «...ніякими установами, як військовими, так і цивільними» [24].

Широкого застосування набуло використання профспілок для забезпечення мобілізаційного характеру трудової діяльності у період воєнного комунізму. Постановою НКП від 8 травня 1920 р. до складу Всеукркомпраці було включено по одному представнику від Південного бюро ВЦРПС та Промбюро. До складу місцевих комітетів праці (далі – компраць) також включалися представники від ради профспілок [25]. Постановою Головної комісії з трудової повинності від 3 червня 1920 р. «Участь профспілок у боротьбі проти трудової дезерції» на профспілки покладалися завдання здійснювати через органи заводууправління, комісії праці, розціночні комісії та профкоми спостереження за вчасним з'явленням працівників на роботу, за виконанням ними норми праці, за дотриманням адміністрацією правил забезпечення трудової повинності, а в разі порушень, зокрема прогулів, притягувати робітників до «дисциплінарного суду» [26]. Так, Полтавська губпрофрада через місцеву газету «Полтавские известия» повідомляла фабзавкоми і комітети службовців про необхідність надати списки усіх осіб, які не з'явилися на роботу 14 січня 1921 р. із зазначенням причини прогулу. Винні особи повинні були відпрацювати цей день у порядку «партійної трудової повинності» в надурочний час, а також їх поведінка мала бути розглянута губернським товариським судом. Відповідальність за неподання списків покладалася на голів та секретарів фабзавкомів і комітетів службовців [27, арк. 8].

Постійно відчуваючи брак у фахівцях на зайняття посад робітничих, санітарних та технічних інспекторів, співробітники НКП почасти бачили вихід у залученні до роботи на відповідних посадах представників профспілок та партії більшовиків. Так, інструктор відділу охорони праці Уповноваженого Наркопрацсобезу РСФРР при РНК УСРР, виявивши гострий брак працівників у підвідділі охорони праці м. Кременчук, звернувся до місцевої профради та партійного комітету з питанням виділення інспекторів для підвідділу охорони праці, що було позитивно вирішено [28, арк. 10]. На проведених інструктором нарадах співробітників підвідділів охорони праці в м. Полтаві та м. Кременчуці були прийняті аналогічні рішення щодо доцільності організації відділу охорони праці безпосередньо при профспілках [28, арк. 9–10].

Виборність радами профспілок інспекторів праці та тісний контакт останніх з профспілками породжували подвійність у їх статусі. На X з'їзді РКП (б) (1921 р.) була проголошена необхідність повної передачі функцій щодо охорони праці від НКП і місцевих відділів праці, як це передбачалося ст. 128 КЗпП РРФСР 1918 р., до ВЦРПС і місцевих рад профспілок. При цьому інспекція праці вливалась до рад професійних спілок зі «...збереженням за нею усіх державно-примусових функцій» [29, с. 283]. Постановою Уповнаркомпраці РСФСР при РНК УСРР інспекція праці була передана у підпорядкування відділення нагляду відділу охорони праці Південного бюро ВЦРПС. Відділення нагляду включало 5 підвідділів: інспекції праці, санітарної інспекції, технічної інспекції,

жіночої праці та праці молоді. При цьому завідуючий відділенням нагляду був одночасно завідувачем інспекції праці [30, арк. 44]. Улітку 1921 р. губернські управління з охорони праці були передані до губпрофрад на правах підвідділу [31, арк. 14].

Висновки. Таким чином, фабрично-заводські комітети та місцеві комітети службовців, будучи первинними осередками ВЦРПС, виступали низовою ланкою нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю, тарифних договорів і сприяли поточній діяльності державних контролюючих органів – інспекцій праці. З цією метою створювалися постійні комісії з охорони праці, наділені правом складати протоколи про правопорушення та направляти їх до інспекцій праці, які входили до складу підвідділів охорони праці відділів праці при виконавчих комітетах міських і сільських рад робітничих, селянських і червоно-армійських депутатів. Профспілки залучалися до формування складу робітничих (правових), позадільничних, санітарних інспекцій праці, Народного комітету державного контролю, місцевих відділів праці. Профспілкові виборні представники входили до складу колегії при губернських та повітових відділах праці. Водночас на практиці залучення профспілок до діяльності контрольно-наглядових органів відбувалося не так активно, як декретувалося, та почасти замінювалося партійним представництвом.

Унаслідок проголошеної на X з'їзді РКП (б) (1921 р.) необхідності повної передачі функцій щодо охорони праці від НКП до ВЦРПС, інспекція праці влилася в ради професійних спілок зі збереженням за нею усіх державно-примусових функцій, у тому числі й контролю за здійсненням трудової повинності, боротьби з дезертирством. Таким чином, після подій 1917 р. профспілки втратили роль антипода державної влади і стали виконувати роль її активного союзника, що впливало із класової сутності держави пролетаріату, котра декларувалась як захисниця інтересів робітників.

Список літератури:

1. Результаты предварительного обследования Полтавских профсоюзов. *ЦДАВО України* (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 2623. Оп. 1. Спр. 328. Арк. 49.
2. Киселев И. Я. Трудовое право России. Историко-правовое исследование: учеб. пособие. Москва: Издательство НОРМА, 2001. 384 с.
3. Словник української мови: у 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1980. Т. 11. 699 с.
4. Цейтлин Д. А. Фабрично-заводские комитеты Петрограда в феврале-октябре 1917 года. *Вопросы истории*. 1956. № 11. С. 86–97.
5. Юридична енциклопедія: у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. Енцикл.», 1998. URL: http://leksika.com.ua/11340728/ure/fabrichno-zavodski_komiteti (дата звернення: 10.11.2017).
6. Резолюція 3-ї Всеросійської конференції професійних союзів. *ЦДАВО України*. Ф. 2623. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 12.
7. Извлечение из положения о фабрично-заводском комитете. *Профессиональное движение*. 1921. № 11.
8. Устав фабрично-заводских рабочих комитетов г. Одессы. *ЦДАВО України*. Ф. 2857. Оп. 1. Спр. 24. Арк. 154.

9. Циркуляр. ДАПО (Держ. архів Полтавської області). Ф. 3181. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 105.
10. Положение о местных комитетах служащих (коллективах). ЦДАВО України. Ф. 2857. Оп. 1. Спр. 24. Арк. 172–173.
11. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=41118 (дата звернення: 12.11.2017).
12. Рабочее законодательство (по докладу т. Балабанова). ЦДАВО України. Ф. 2857. Оп. 1. Спр. 24. Арк. 184.
13. Лушников А. М., Лушникова М. В. Курс трудового права: учебник: в 2 т. Т. 1. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Статут, 2009. 879 с.
14. Положение о постоянных комиссиях по охране труда при производственных союзах. ЦДАВО України. Ф. 2623. Оп. 1. Спр. 213. Арк. 19.
15. Инструкция Комиссиям по охране труда при профсоюзах, предприятиях и учреждениях. ДАПО. Ф. Р-3181. Оп. 1. Спр. 7. Арк. 7.
16. От отдела труда. ДАПО. Ф. Р-3872. Оп. 1. Спр. 381. Арк. 20.
17. В Трудсобезе. *Профессиональная жизнь*. 1920. № 22. С. 3.
18. Кодекс законов о труде РСФСР 1918 г. *Собрание Узаконений и Распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства РСФСР*. 1918. № 87-88. Ст. 905.
19. О Наказе Инспекции труда: Постановление Народного комиссариата труда от 18.05.1918 г. *Собрание узаконений РСФСР*. 1918. № 56. Ст. 620.
20. Циркуляр № 59. ДАПО. Ф. Р-2243. Оп. 1. Спр. 57. Арк. 18.
21. Про санітарну інспекцію праці: Постанова Уповноваженого НКП і Народного комісаріату здоров'я від 20.06.1920 р. *Збір законів і розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України і Уповноважених РСФРР*. 1920. 19–25 черв. (Ч. 16). Ст. 313.
22. Про спосіб реєстрації і використання робітників закритих підприємств: Постанова Ради Робітничо-Селянської Оборони від 27.04.1920 р. *Збір законів і розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України і Уповноважених РСФРР*. 1920. 22-28 квіт. (№ 8). Ст. 143.
23. Доклад инструктора отдела охраны труда Уполномоченного Наркомтрудсобеса РСФСР при Совнаркоме УССР тов. Полтавченко. ЦДАВО України. Ф. 2623. Оп. 1. Спр. 335. Арк. 1.
24. Про відведення помешкань для «Палаців праці»: постанова ВУЦВК від 12.02.1921 р. *Збір законів і розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України*. 1921. 30 січ.-15 лют. (Ч. 2). Ст. 66.
25. Про побільшення складу Всеукркомпраці і місцевих Компраць: постанова Народного комісаріату праці від 08.05.1920 р. *Збір законів і розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України і Уповноважених РСФРР*. 1920. 12-21 трав. № 10. Ст. 170.
26. Участь профспілок у боротьбі проти трудової дезерції: Постанова Головної комісії по трудовій повинності від 03.06.1920 р. *Збір законів і розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України і Уповноважених РСФРР*. 1920. 7-10 черв. (Ч. 13). Ст. 253.
27. От губпрофсофа. ДАПО. Ф. Р-3872. Оп. 1. Спр. 381. Арк. 8.
28. Доклад о поездке инструктора отдела охраны труда уполномоченного Наркомтрудсобеза РСФСР при СНК УССР тов. Каба в Полтавскую, Кременчуг, Екатеринослав. ЦДАВО України. Ф. 2623. Оп. 1. Спр. 335. Арк. 10.
29. Пашерстник А. Є. Курс радянського трудового права. Київ: «Радянська школа». 1941. 399 с.
30. Структура отдела охраны труда Южбюро ВЦСПС. ЦДАВО України. Ф. 2623. Оп. 1. Спр. 310. Арк. 44.
31. Полтавский губернский отдел труда. ДАПО. Ф. 3872. Оп. 1. Спр. 417. Арк. 14.

References:

1. Rezultatyi predvaritel'nogo obsledovaniya Poltavskih profsoyuzov. *TsDAVO Ukrainy* (Tsent. derzh. arkhiv vyshch. orhaniv vlady ta upr. Ukrainy). F. 2623. Op. 1. Spr. 328. Ark. 49 [in Ukrainian].
2. Kiselev, I.Ya. (2001) *Trudovoe pravo Rossii. Istoriko-pravovoe issledovanie*. Moscow: NORMA [in Russian].

3. Bilodid, I.K. (Ed.). (1980). Slovnyk ukraïnskoi movy. (Vols. 1–11; Vol. 11). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
4. Tseytlin, D.A. (1956). Fabrichno-zavodskie komitetyi Petrograda v fevrale-oktyabre 1917 goda. *Voprosyi istorii*, 11, 86–97 [in Russian].
5. Shemshuchenko, Yu.S. (Ed.) et al. (1998). Iurydychna entsyklopediia. (Vols. 1–6; Vol. 6). Kyiv: Ukr. Entsykl. URL: http://leksika.com.ua/11340728/ure/fabrichno-zavodski_komiteti [in Ukrainian].
6. Rezoliutsiia 3-yi Vserosiiskoi konferentsii professionalnykh soiuзов. *TsDAVO Ukrainy*. F. 2623. Op. 1. Spr. 1. Ark. 12 [in Ukrainian].
7. Izvlechenie iz polozheniya o fabrichno-zavodskom komitete. (1921). *Professionalnoe dvizhenie*, 11, 4 [in Ukrainian].
8. Ustav fabrichno-zavodskih rabochih komitetov g. Odessyi. *TsDAVO Ukrainy*. F. 2857. Op. 1. Spr. 24. Ark. 154 [in Ukrainian].
9. Tsirkulyar. *DAPO* (Derzh. arkhiv Poltavskoi oblasti). F. 3181. Op. 1. Spr. 3. Ark. 105 [in Ukrainian].
10. Polozhenie o mestnyih komitetah sluzhaschih (kollektivah). *TsDAVO Ukrainy*. F. 2857. Op. 1. Spr. 24. Ark. 172-173 [in Russian].
11. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=41118 [in Ukrainian].
12. Rabochee zakonodatelstvo (po dokladu t. Balabanova). *TsDAVO Ukrainy*. F. 2857. Op. 1. Spr. 24. Ark. 184 [in Russian].
13. Lushnikov, A.M., Lushnikova, M.V. (2009). Kurs trudovogo prava: (Vols. 1-2; Vol. 1). Moscow: Statut [in Russian].
14. Polozhenie o postoyannyih komissiyah po ohrane truda pri proizvodstvennyih soyuzah. *TsDAVO Ukrainy*. F. 2623. Op. 1. Spr. 213. Ark. 19 [in Russian].
15. Instruktsiya Komissiyam po ohrane truda pri profsoyuzah, predpriyatiyah i uchrezhdeniyah. *DAPO*. F. R-3181. Op. 1. Spr. 7. Ark. 7 [in Russian].
16. Ot otdela truda. *DAPO*. F. R-3872. Op. 1. Spr. 381. Ark. 20 [in Russian].
17. V Trudsobeze. (1920). *Professionalnaya zhizn*, 22, 3 [in Russian].
18. Kodeks zakonov o trude RSFSR 1918 g. (1918). *Sobranie Uzakonenyi i Rasporiazheniy Rabochego i Krestyanskogo Pravitelstva RSFSR*, 87–88, art. 905 [in Russian].
19. O Nakaze Inspektsii truda: Postanovlenie Narodnogo komissariata truda ot 18.05.1918 g. (1918). *Sobranie uzakonenyi RSFSR*, 56, art. 620 [in Russian].
20. Tsirkulyar № 59. *DAPO*. F. R-2243. Op. 1. Spr. 57. Ark. 18 [in Russian].
21. Pro sanitarnu inspektsiiu pratsi: Postanova Upovnovazhenoho NKP i Narodnogo komisariatu zdorovia vid 20.06.1920 r. (1920). *Zbir zakoniv i rozporiadzhen Robitnycho-Selianskoho Uriadu Ukrainy i Upovnovazhenykh RSFRR*, 16, art. 313 [in Ukrainian].
22. Pro sposib reiestratsii i vykorystuvannia robitnykiv zakryvanykh pidpriemstv: Postanova Rady Robitnycho-Selianskoi Oborony vid 27.04.1920 r. (1920). *Zbir zakoniv i rozporiadzhen Robitnycho-Selianskoho Uriadu Ukrainy i Upovnovazhenykh RSFRR*, 8, art. 143 [in Ukrainian].
23. Doklad instruktora otdela ohranyi truda Upolnomochennogo Narkomtrudsobesa RSFSR pri Sovnarkome USSR tov. Poltavchenko. *TsDAVO Ukrainy*. F. 2623. Op. 1. Spr. 335. Ark. 1 [in Russian].
24. Pro vidvedennia pomeshkan dlia «Palatsiv pratsi»: Postanova VUTsVK vid 12.02.1921 r. (1921). *Zbir zakoniv i rozporiadzhen Robitnycho-Selianskoho Uriadu Ukrainy*, 2, art. 66 [in Ukrainian].
25. Pro pobilshennia skladu Vseurkrkompratsi i mistsevykh Komprats: postanova Narodnogo komisariatu pratsi vid 08.05.1920 r. (1920). *Zbir zakoniv i rozporiadzhen Robitnycho-Selianskoho Uriadu Ukrainy i Upovnovazhenykh RSFRR*, 10, art. 170 [in Ukrainian].
26. Uchast profspilok u borotbi proty trudovoi dezertsii: Postanova Holovnoi komisii po trudovii povynnosti vid 03.06.1920 r. (1920). *Zbir zakoniv i rozporiadzhen Robitnycho-Selianskoho Uriadu Ukrainy i Upovnovazhenykh RSFRR*, 13, art. 253 [in Ukrainian].
27. Ot gubprofsofa. *DAPO*. F. R-3872. Op. 1. Spr. 381. Ark. 8 [in Russian].

28. Doklad o poezdke instruktora otdela ohranyi truda upolnomochennogo Narkomtrudsobeza RSFSR pri SNK USSR tov. Kaba v Poltavskuyu, Kremenchug, Ekaterinoslav. *TsDAVO Ukrainy*. F. 2623. Op. 1. Spr. 335. Ark. 10 [in Ukrainian].

29. Pasherstnyk, A.Ye. (1941). Kurs radianskoho trudovoho prava. Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].

30. Struktura otdela ohranyi truda Yuzhbyuro VTsSPS. *TsDAVO Ukrainy*. F. 2623. Op. 1. Spr. 310. Ark. 44 [in Ukrainian].

31. Poltavskiy gubernskiy otdel truda. *DAPO*. F. 3872. Op. 1. Spr. 417. Ark. 14 [in Russian].

Terela H. V., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Chair of Law, Higher Educational Establishment of the Ukoopspilka «Poltava University of Economics and Trade», Ukraine, Poltava.

e-mail: terela0107@gmail.com ; ORCID 0000-0001-5102-7068

Involvement of trade unions to supervision and control of legislation on labor maintenance in the period of establishment in Ukraine in 1917–1921

In the article, on the basis of the conducted analysis of the resolutions, instructions, subtitles of the People's Commissariat of Labor of the UkrSSR, the memoranda of the local departments of labor as well-known and for the first time discovered in the archival funds, it was determined that the factory and plant committees and local service committees, being primary centers of All-Russian Central Council of Trade Unions, served as a low authority to legislation on labor legislation maintenance. For this purpose, under the factory committees and trade unions permanent commissions were established for labor protection. The order of the involvement of trade unions to the election of labor (legal), out of district and sanitary labor inspectors, controllers of the People's Committee of state control is analyzed. It was clarified that in practice the involvement of trade unions in the activity of supervision and control bodies in the field of labor was not as active as it was decreed, and was partially replaced by the party representation.

It is confirmed that due to proclaimed at the tenth congress of the Russian Communist Party (Bolsheviks) the necessity of full transfer of functions on labor protection from the People's Commissariat of Labor to the All-Russian Central Council of Trade Unions, the Labor inspectorate joined the board of trade unions with the preservation of all its state-compulsory functions, including control over the implementation of labor service, the fight against desertion. It is concluded that after the events of 1917, trade unions lost the role of antipodes of state power and began to play the role of its active ally, which stemmed from the class nature of the state of the proletariat, which was declared as a defender of the interests of workers.

Keywords: supervision, control; labor legislation; trade union; factory and plant committee; local committee of employees; labor inspection

Надійшла до редколегії 15.11.2017 р.